

การศึกษาขั้นมูลฐาน

ก่อนที่จะดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าถึงสาระที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการดำเนินงาน การสร้างเครื่องมือในการวิจัย เพื่อให้ได้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำมาใช้ในการวิจัยได้อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษาดังกล่าว โดยได้มุ่งศึกษาถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. หลักและทฤษฎีต่าง ๆ ของชุดการสอน
2. การผลิตสไลด์ประกอบการสอน
3. กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอน
4. รายการวิทยุประเภทละคร

การศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ทั้ง 4 เรื่องดังกล่าวข้างต้นมีรายละเอียดดังนี้

หลักและทฤษฎีต่าง ๆ ของชุดการสอน

ชุดการสอนหรือชุดการเรียน หมายถึงระบบการผลิต และการนำสื่อประสมที่สอดคล้องกับเนื้อหาหรือประสบการณ์ของแต่ละหน่วยมาช่วยในการ เปลี่ยนพฤติกรรม การเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น¹ ฉะนั้นชุดการสอนจึงถือเป็นนวัตกรรมในการใช้สื่อการสอนแบบประสม

¹ดูนนท์ ปัทมาคม, "การผลิตชุดการสอน" (เอกสารประกอบการบรรยาย วิชาสื่อการสอนระดับมัธยมศึกษา, ภาควิชาโสตทัศนศึกษา มัธยมศึกษาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 1.

ความหมายของสื่อการสอนแบบประสม

สื่อการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹ ส่วนสื่อการสอนแบบประสมนั้นคือ วิธีการที่อาศัยหลักการนำสื่อการสอนหลายๆ อย่างมาสัมพันธ์กัน และคุณค่าส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างมีระบบ สื่อการสอนอย่างหนึ่งอาจใช้เพื่อเรา หรือดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ในขณะที่อีกอย่างหนึ่งใช้เพื่ออธิบายข้อเท็จจริงของเนื้อหา และอีกชนิดหนึ่งอาจใช้เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง และเพื่อป้องกันความเข้าใจความหมายผิด ๆ²

กล่าวโดยสรุปแล้ว สื่อการสอนแบบประสม อาจให้ประโยชน์ทางการเรียนการสอนได้ดังนี้คือ

1. ผู้เรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง ตามที่ต้องการจากแหล่งความรู้หลายแหล่ง
2. ช่วยประหยัดเวลา ไม่จำเป็นต้องเรียนสิ่งที่ผู้เรียนรู้อยู่แล้ว
3. ช่วยลดจำนวนนักเรียนสอบตก เพราะว่าทั้งนักเรียนเก่งหรืออ่อนต่างก็เรียนเสร็จแม้จะใช้เวลาต่างกัน³

¹ ชัยยงค์ พรหมวงศ์, สบเซาว์ เนตรประเสริฐ และสุภา สิ้นสกุล, ระบบสื่อการสอน, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 95.

² Carlton W.H. Erickson, Fundamentals of Teaching with Audio - Visual Technology (London: The Macmillan Company, 1970), p. 11.

³ ชัยยงค์ พรหมวงศ์, มิตที่ 3 นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา, หน้า 188-189.

แนวคิดในการผลิตชุดการสอน

ประกอบด้วยแนวคิดดังนี้คือ

แนวคิดที่หนึ่ง ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล นักการศึกษาใฝ่หน้าหลักจิตวิทยา มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีหลายด้าน คือ ความสามารถ สติปัญญา ความต้องการ ความสนใจ ร่างกาย อารมณ์ สังคม เป็นต้น ในการจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลนี้ วิธีการที่เหมาะสมที่สุดคือ การจัดการสอนรายบุคคลหรือการสอนตามเอกัตภาพ การศึกษาโดยเสรี การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งล้วนเป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนตามสติปัญญา ความสามารถและความสนใจ โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม

แนวคิดที่สองคือ ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนจากเดิมที่ยึด "ครู" เป็นแหล่งความรู้หลัก มาเป็นการวัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเรียนด้วยการใช้แหล่งความรู้จากสื่อการสอนแบบต่าง ๆ ซึ่งได้จัดให้ตรงกับเนื้อหาและประสบการณ์ตามหน่วยการสอนของวิชาต่าง ๆ การเรียนด้วยวิธีนี้ ครูจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเพียงหนึ่งในสามของเนื้อหาทั้งหมด อีกสองส่วน ผู้เรียนจะศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากสิ่งที่ผู้สอนเตรียมไว้ในรูปของชุดการสอน

แนวคิดที่สาม คือ การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ในรูปของการจัดระบบการใช้สื่อการสอนหลายอย่างมาช่วยการสอนให้เหมาะสม และใช้ เป็นแหล่งความรู้สำหรับนักเรียนแทนการให้ครู เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนอยู่ตลอดเวลา แนวทางใหม่จึงเป็นการผลิตสื่อการสอนแบบประสมให้เป็นชุดการสอน

แนวคิดที่สี่คือ ปฏิกริยาสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับสภาพแวดล้อม เดิมนักเรียนเป็นเพียงฝ่ายรับความรู้จากครูเท่านั้น แต่จะไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่อเพื่อน ๆ และต่อครู นักเรียนจึงขาดทักษะการแสดงออกและการทำงานเป็นกลุ่ม จึงได้มีการนำเอากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อเกิด

โอกาสให้เด็กได้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งนำมาสู่การผลิตสื่อออกมาในรูปแบบของชุดการสอน

แนวคิดที่หา แนวคิดสุดท้าย คือ การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ โดยยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาใช้ โดยจัดสภาพการผลิตออกมาเป็นการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งหมายถึงระบบการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียน

1. ได้เข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. ได้ทราบว่าการตัดสินใจหรือการปฏิบัติงานของตนถูกหรือผิดอย่างไร
3. ได้รับการเสริมแรงที่ทำให้นักเรียนภาคภูมิใจที่ได้ทำถูกหรือคิดถูก

อันจะทำให้เกิดการกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีกในอนาคต

4. ได้เรียนรู้ไปที่ละขั้นตามความสามารถและความสบายใจของนักเรียน

เอง

การจัดสภาพการผลิตสื่ออำนวยความสะดวกการเรียนรู้ตามที่กล่าวมาแล้วนี้ จะต้องมีการเตรียมสื่อช่วยใ้تمرจุดจุดหมายปลายทาง ซึ่งชุดการสอนก็ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่ง

ความเป็นมาของการใช้ชุดการสอนในประเทศไทย

ระบบการผลิตชุดการสอนในประเทศไทย ได้เริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 โดย ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ในภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการทดลองใช้ระบบผลิตชุดการสอนในวิชา "เทคโนโลยีและการศึกษารวมสมัย" สำหรับนิสิตบัณฑิตวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2517 และภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ ก็ได้มีการนำผลที่ได้จากการทดลองนี้ ไปใช้ในการฝึกอบรมคณาจารย์ระดับมหาวิทยาลัยหลายแห่ง กล่าวคือ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (6-10 กรกฎาคม 2517) คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (1-5 ตุลาคม 2517) คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (11-15 ตุลาคม 2517) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 2 ครั้ง (กุมภาพันธ์ 2518) และที่อื่น ๆ อีกหลายแห่ง

และต่อมาก็ได้นำหลักการมาใช้ในโครงการเสริมสมรรถภาพทางการสอนของครู (RIT) ซึ่งเป็นโครงการที่เกี่ยวกับการปรับปรุงการศึกษาโดยศูนย์นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา¹ เป็นผู้วางแนวทางและดำเนินงานร่วมกับกรมสามัญศึกษา ทำการทดลองวิจัยเพื่อหาทางลดเวลาการสอนของครูลง² ซึ่งชุดการสอนนับว่ามีบทบาทอย่างสูงคือโครงการนี้จึงจะเห็นได้ว่าชุดการสอนนี้มีแนวโน้มที่จะเข้ามามีบทบาทอย่างมากในวงการศึกษาไทยต่อไป เพราะสามารถนำหลักและวิธีการของชุดการสอนไปประยุกต์ และพัฒนาให้เกิดนวัตกรรมอื่น ๆ ทางการศึกษาได้อย่างกว้างขวาง

ประเภทของชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้จำแนกชุดการสอนตามลักษณะการใช้ออกเป็น

3 ประเภทคือ

1. ชุดการสอนประกอบการบรรยาย เป็นชุดการสอนที่กำหนดกิจกรรมและสื่อการสอนให้ครูใช้ประกอบการสอนแบบบรรยาย เพื่อเปลี่ยนบทบาทของครูให้พูดน้อยลง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นชุดการสอนที่ครูเป็นผู้ใช้ บางครั้งจึงเรียกว่า "ชุดการสอนสำหรับครู" ชุดการสอนประกอบการบรรยาย จะมีเนื้อหาเพียงอย่างเดียว โดยแบ่งหัวข้อที่จะบรรยายและประกอบกิจกรรมไว้ตามลำดับชั้น สื่อที่ใช้อาจเป็นแผนคำสอน สไลด์ประกอบเสียง แผนภูมิ

¹ศูนย์นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา หรือเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า INNOTECH เป็นศูนย์หนึ่งขององค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAMEO) ซึ่งประกอบด้วยสมาชิก 8 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย ลาว เขมร มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เวียดนามและไทย (RIT ย่อมาจาก Reduced Instructional Time)

²จากบทความพิมพ์ ความเร็วไปได้ดั่ง ลม ปี 10 หน้า 100-101

แผนภาพ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ และกิจกรรมกลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้เรียนได้อภิปรายตาม ปัญหา และหัวข้อที่ครูกำหนดให้ เพื่อความเรียบร้อยในการใช้ ชุดการสอนประเภทนี้มีการ บรรจุในกล่องที่มีขนาดพอเหมาะ กับจำนวนสื่อการสอน อย่างไรก็ตาม หากเป็นวัสดุอุปกรณ์ มีราคาแพงเกินไป ขนาดใหญ่หรือเล็กเกินไป แรกหรือเสียดายและสิ่งมีค่า เราจะไม่ ใส่ไว้ในชุดการสอน แต่จะกำหนดไว้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ครูต้องเตรียมไว้ล่วงหน้า ก่อน ทำการสอนในคู่มือครู

2. ชุดการสอนสำหรับกิจกรรมกลุ่ม การเรียนในปัจจุบันนี้ได้ถือว่าครูเป็นแหล่ง ความรู้หลักอีกต่อไปแล้ว ครูจะทำหน้าที่เป็นผู้ตระเตรียมสภาพการ เป็นผู้อำนวยการและเป็น ผู้ประสานงานการเรียนการสอน นักเรียนจะเรียนจากชุดการสอนแบบกิจกรรม ซึ่ง จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้องเรียนแบบ ศูนย์การเรียน ชุดการสอนชนิดนี้ประกอบด้วย ชุดย่อยที่จำนวนเท่ากับจำนวนศูนย์ที่แบ่ง ไว้ในแต่ละหน่วยของบทเรียน ในแต่ละศูนย์มีสื่อหรือบทเรียนครบชุด ตามจำนวนผู้เรียนใน ศูนย์กิจกรรมนั้น ๆ สื่อที่ใช้ในศูนย์จัดไว้ในรูปของสื่อประสม อาจใช้ เป็นรายบุคคลหรือ สำหรับกลุ่มผู้เรียนทั้งศูนย์จะใช้รวมกันได้ ผู้เรียนที่เรียนจากชุดการสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม ต้องการความช่วยเหลือกันและกันได้เอง ระหว่างประกอบกิจกรรมการเรียน หากมีปัญหา ผู้เรียนสามารถซักถามครูได้เสมอ

3. ชุดการสอนรายบุคคล เป็นชุดการสอนที่จัดระบบขึ้นโดยให้ผู้เรียนใช้เรียน ในที่ที่มีคู่มือเตรียมไว้ ผู้เรียนจะนำชุดการสอนไปใช้ในคู่มือ เพื่อแก้ปัญหาในระหว่าง การเรียนสามารถที่จะนำชุดการสอนประเภทนี้ไปเรียนที่บ้านได้ด้วย โดยผู้ปกครองหรือ บุคคลอื่น ๆ อาจจะช่วยเหลือบ้าง การสอนรายบุคคลนี้จะสามารถฝึกฝน และส่งเสริม นิสัยของนักเรียนในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นอย่างดี

องค์ประกอบของชุดการสอน

ศูนย์ที่ 1 มีนาคม ได้จำแนกส่วนประกอบของชุดการสอนไว้ดังนี้

1. กลอง
2. สื่อการสอนและมีทรัพยากรชนิดของสื่อการสอน เรียงตามลำดับการใช้
3. บันทึกการสอน ประกอบด้วย
 - 3.1 รายละเอียดเกี่ยวกับวิชาและหน่วยการสอน
 - 3.2 รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เรียน
 - 3.3 จำนวนชั่วโมง
 - 3.4 วัตถุประสงค์ทั่วไป
 - 3.5 วัตถุประสงค์เฉพาะ
 - 3.6 เนื้อหาและประสบการณ์
 - 3.7 กิจกรรมและการใช้สื่อการสอน ประกอบด้วยวิธีการสอน
 - 3.8 การประเมินผล วัดผล การทดสอบก่อนและหลังการเรียน
4. คู่มือครู ประกอบด้วย
 - 4.1 คำนำ
 - 4.2 คำชี้แจงสำหรับครูในการใช้
 - 4.3 สิ่งที่ครูต้องเตรียมก่อนสอน
 - 4.4 บทบาทของนักเรียน
 - 4.5 กระจายคำตอบ พร้อมเฉลย
 - 4.6 บันทึกการสอน
5. ใบสั่งงาน ประกอบด้วย
 - 5.1 ข้อับัตร และ หัวเรื่อง
 - 5.2 คำสั่ง
 - 5.3 กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ¹

¹สุนันท์ ปัทมาคม, "ชุดการสอน," (เอกสารประกอบการสอนวิชา Media-

ในเรื่องเดียวกันนี้ ฐัชยงค์ พรหมวงศ์ ได้กล่าวว่ามีองค์ประกอบที่เหมือนกันในแต่ละชุดการสอน โดยสรุปได้ดังนี้

1. คู่มือ สำหรับผู้ใดชุดการสอน หรือผู้เรียนต้องเรียนจากชุดการสอน
2. คำสั่ง หรือ การมอบงาน เพื่อกำหนดแนวทางการ เรียนให้นักเรียน
3. เนื้อหาสาระ อยู่ในรูปของสื่อการสอนแบบประสม และกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกลุ่มและรายบุคคล ซึ่งกำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
4. การประเมินผล เป็นการประเมินผลของกระบวนการ ได้แก่แบบฝึกหัด รายงานการค้นคว้า ฯลฯ และผลของการ เรียนรู้ในรูปของแบบสอบต่าง ๆ ส่วนประกอบทั้งหมดจะอยู่ในกล่องหรือซองโดยจัด เป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกต่อการใส่

ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นชุดการสอนประเภทใดก็ตามควรจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. คู่มือครู สำหรับครูผู้สอนหรือผู้ที่ จะนำชุดการสอนไปใช้ ซึ่งจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนในการใช้ชุดการสอนตั้งแต่ของเตรียมตลอดจนกระบวนการของการ เรียนการสอน
2. คู่มือการเรียน สำหรับผู้เรียนประกอบด้วย คำแนะนำในการเรียน คำสั่ง กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติตลอดการเรียนการสอน
3. เนื้อหาและประสบการณ์ อยู่ในรูปของสื่อการสอนแบบประสม กิจกรรมการเรียน วัตถุประสงค์เฉพาะและวัตถุประสงค์ทั่วไปของเนื้อหาในแต่ละตอน
4. การประเมินผล นอกเหนือจากแบบฝึกหัด รายงานการค้นคว้าต่าง ๆ แล้ว ยังมีแบบทดสอบก่อนและแบบทดสอบหลังเรียน ฯลฯ เพื่อเป็นการประเมินผลเพื่อสะดวกต่อการนำไปใช้

การประเมินผลชุดการสอน

เคล ดิ บอม และโทมัส จี แกสเพน กล่าวว่า จะต้องมี การประเมินผลชุดการสอนว่า ไร แล้วผู้เรียนเกิดผลการเรียนตรงกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เนื้อหาของชุดการสอนมีปฏิสัมพันธ์กับสถานการณ์ที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนหรือไม่ และพฤติกรรมนั้นป้ลยสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาหรือไม่ ในการประเมินผลชุดการสอนนั้น อาจทำได้โดยการทดสอบก่อนและหลังเรียน การให้นักเรียนประเมินผลตนเอง และการเปรียบเทียบกับกระบวนการสอนแบบอื่น¹ ก็ได้ ซึ่งทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสมของลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนของชุดการสอนนั้น ๆ

คุณลักษณะของชุดการสอน

ชุดการสอนถือเป็นอุปกรณ์สำเร็จรูป ที่ช่วยให้เทคนิคการสอนและกระบวนการเรียนรู้ได้ผล ซึ่งได้มีผู้ทดลองมาแล้วหลายท่าน โดยสรุปแล้วชุดการสอนจะมีคุณลักษณะดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ เพราะชุดการสอนผลิตขึ้นจากกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญหลายคน เป็นต้นว่า ครูผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น นักโสตทัศนศึกษาได้ร่วมกันผลิตและมีการทดลองใจจนแน่ใจแล้วว่าได้ผล จึงได้นำออกมาใช้ทั่วไป ถ้านามาไรแล้วเกิดข้อบกพร่องจะต้องตรวจดูสภาพทั่วไปทุกประเภทของการใช้ว่า มีส่วนทำให้ชุดการสอนนั้นบกพร่องหรือไม่ เช่น ความพร้อมของผู้เรียน สภาพแวดล้อมของห้องเรียน การจัดห้องเรียน เป็นต้น

¹Dale D. Baum and Thomas G. Chastain, "Training Package: An Innovation Approach for Increasing IMPERMC Potential for the In - Service Training in Special Education, "Learning Package in American Education (New Jersey: Education Technology Publications,

2. ช่วยลดภาระของผู้สอน เมื่อมีชุดการสอนสำเร็จรูปแล้ว ผู้สอนจะดำเนินการตามคำแนะนำที่บอกไว้ในชุดการสอนตามลำดับขั้น ซึ่งแต่ละขั้นจะมีอุปกรณ์ กิจกรรม ตลอดจนข้อเสนอแนะไว้อย่างพร้อม

3. ช่วยให้ผู้เรียนได้ความรู้ในแนวเดียวกัน แม้ผู้เรียนจะมีจำนวนมากเท่าใดก็ตาม ซึ่งต่างกับการสอนแบบเดิม กล่าวคือ เมื่อมีผู้เรียนเป็นจำนวนมากจะต้องมีผู้สอนหลายคนในวิชาเดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างกันในด้านประสิทธิภาพของการสอน

4. ช่วยผู้สอนในการประเมินผลการเรียน โดยมีข้อทดสอบไว้ให้ครบถ้วน

5. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถตามความต้องการ และชุดการสอนนี้จะช่วยให้ผู้เรียนทุกคน ประสบผลสำเร็จในการเรียนได้ทั้งสิ้นตามอัตราการเรียนของผู้เรียน

6. ช่วยสร้างเสริมการเรียนแบบต่อเนื่อง เพราะชุดการสอนจะแยกเป็นรายวิชา แต่ละวิชาจะมีหน่วยการสอนเรียงลำดับ เมื่อจบแต่ละหน่วยแล้วมีโอกาสศึกษาตามหน่วยต่อไปได้ตามความต้องการของผู้เรียน¹

คุณค่าของชุดการสอน

ชุดการสอนถือเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ซึ่งช่วยขจัดปัญหาทางการศึกษาได้บางประการ อาทิเช่น

1. ช่วยแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล และส่งเสริมการศึกษารายบุคคล ชุดการสอนสามารถทำให้ผู้เรียนเรียนได้ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจตามเวลาและโอกาสที่เอื้ออำนวยแก่ผู้เรียนซึ่งแตกต่างกัน

¹ชัยยงค์ พรหมวงศ์, "การปรับปรุงการสอนในระดับมหาวิทยาลัยด้วยระบบสื่อการสอน," ศรีนครินทร์วิโรฒ, 11(กันยายน 2518): 5.

2. ช่วยจัดปัญหาการขาดแคลนครู ชุดการสอนช่วยผู้ใหญ่เรียน เรียนได้ด้วยตนเอง หรือต้องการความช่วยเหลือจากครูสอนเพียงเล็กน้อย

3. ช่วยในการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพราะชุดการสอนสามารถนำไปสอนนักเรียนได้ทุกสถานที่และทุกเวลา¹

4. ช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้นั้นมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ดังเช่น ผลการวิจัยของวนิดา วิศวรบุตร ซึ่งได้ทำวิจัยในปี 2517 เรื่อง การจัดระบบชุดการสอนรายบุคคลสำหรับวิชาการจัดการศึกษานอกสถานที่ ผลการวิจัยปรากฏว่า การจัดระบบชุดการสอนรายบุคคลนั้นสามารถนำไปใช้ในการศึกษาวิชาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถทำให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ได้จริง² และในปี 2519 พจนีย์ จันเกษม ได้ทำวิจัยเรื่อง การสร้างชุดการสอนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยอุเทนถวายชั้นปีที่ 1 ผลการวิจัยปรากฏว่า ชุดการสอนนี้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 90/90 และสามารถทำให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง³ เป็นต้น

¹ ชัยยงค์ พรหมวงศ์, สมเชาว์ เนตรประเสริฐ และสุภา สิ้นสกุล, ระบบสื่อการสอน, หน้า 105 - 106.

² วนิดา วิศวรบุตร, "การจัดระบบชุดการสอนรายบุคคลสำหรับวิชาการจัดการศึกษานอกสถานที่," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517).

³ พจนีย์ จันเกษม, "การสร้างชุดการสอนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยอุเทนถวาย ชั้นปีที่ 1" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519)

การยลิตสไลด์ประกอบการสอน

ในปัจจุบันนี้กระบวนการเรียนการสอนโดยการใส่อินโฟเป็นสื่อที่นิยมปรกณ์กำลังเป็นที่นิยม และมีการนำไปใช้อย่างแพร่หลาย เช่น ใสประกอบการบรรยาย และการสอดแทรกภาพสไลด์ลงในบทของโทรทัศน์ในการออกรายการ ประถมชาววารคดีต่าง ๆ รวมทั้งมีการนำมาใช้เพื่อประกอบการศึกษาซึ่งนับว่าให้ประโยชน์ได้คุ้มค่าเช่นเดียวกับสื่อที่สนุกรณ์อื่น ๆ

คุณสมบัติของสไลด์

แผ่นสไลด์โดยทั่ว ๆ ไป จะมีลักษณะเป็นภาพโปร่งใสมีขนาด 2" x 2" เป็นภาพที่ไล้จากฟิล์มถ่ายภาพขนาด 35 มม. อาจเป็นฟิล์มขาวดำ หรือฟิล์มสีชนิดต่าง ๆ ก็ได้ เมื่อถ่ายและล้างฟิล์มแล้ว นำมาตัดฟิล์มออกเป็นภาพ ๆ และนำภาพเหล่านั้นมาฉีกไว้ในกรอบขนาด 2" x 2" ซึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ส่วนภาพที่ฉีกภายในซึ่งตัดมาจากภาพของฟิล์มถ่ายภาพขนาด 35 มม. จะไล้ภาพสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภาพเหล่านั้นอาจจะวางอยู่ในตำแหน่งตั้งหรือนอนแนบแล้วแต่ชนิดของภาพ¹

ควยเหตุที่สไลด์เป็นภาพที่ไล้จากฟิล์มถ่ายภาพ ซึ่งผู้สอนสามารถยลิตได้เองโดยมีกระบวนการที่ไม่ยุ่งยากมากนัก และสามารถที่จะนำไปใสประกอบการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นสไลด์ยังมีคุณสมบัติที่เหมาะสมอีกหลายประการ คือ

1. ภาพจากสไลด์ที่ปรากฏบนจอเป็นภาพนิ่ง จึงมีคุณค่าสูงในการสอน สถานการณ์ที่เห็นในขณะนั้นโดยไม่เน่นอาการเคลื่อนไหว
2. ภาพจากสไลด์สามารถดึงดูดความสนใจได้เป็นอย่างดี

¹วิรุทธิ์ สีลาพทุทธิ, สื่อที่สนุกรณ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2519), หน้า 12 - 13.

3. ภาพจากสไลด์มีทั้งชนิดที่เป็นสีและขาวดำ ซึ่งสามารถใช้ประกอบการสอนได้อย่างกว้างขวาง
4. ผู้สอนสามารถผลิตขึ้นได้เองในวิชาที่สอน
5. สามารถใช้ได้กับทุกระดับชั้นและใช้สอนได้ทุกวิชา
6. ราคาถูก เมื่อเทียบกับวัสดุทัศนูปกรณ์อื่น ๆ ในด้านความสะดวกและประโยชน์ในการใช้ประกอบการเรียนการสอน
7. การฉายภาพสไลด์ทำได้ไม่ยากนัก ไม่ต้องมีเทคนิคหรือวิธีการพิเศษใด ๆ เพียงแต่ใช้ฉายในห้องที่มีความมืดเพียงเล็กน้อยเท่านั้น
8. สามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงบางภาพให้ทันต่อเหตุการณ์ได้เสมอ

ประโยชน์ของสไลด์ประกอบการสอน

สไลด์นอกจากจะจัดเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่คุณค่าทางการศึกษาไว้หลายประการแล้ว สไลด์ยังมีประโยชน์ในการใช้ประกอบการเรียนการสอนอีกมากมาย ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้คือ

1. ช่วยเรียกความสนใจของผู้เรียนเกิดความตั้งใจเรียน
2. ช่วยสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียน
3. ช่วยในการปรับปรุงบทเรียนให้น่าสนใจยิ่งขึ้น
4. ช่วยทดสอบความเข้าใจของผู้เรียน
5. ใช้ในการทบทวนบทเรียน
6. ใช้ประกอบการแนะนำบทเรียนต่อ ๆ ไป
7. เป็นเครื่องอำนวยความสะดวก ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้เรียนและผู้สอนได้เป็นอย่างดี¹

¹ Kenneth B. Hass and Harry G. Packer, Preparation and

การผลิตสไลด์ประกอบการสอน

เพื่อให้สไลด์ประกอบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ผู้ผลิตควรรำพึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

1. ส่วนของเนื้อหาของสไลด์และบทเรียนจะต้องสัมพันธ์กันและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
2. ภาพสไลด์ควรจะสวยงาม ถูกต้อง ชัดเจน และมีขนาดพอเหมาะ
3. การจัดภาพหรือเรื่องราวของสไลด์ควรมีลักษณะต่อเนื่อง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
4. ควรจัดเรียงภาพตามลำดับความมุ่งหมายของการสอน
5. สไลด์จากสไลด์ควรถูกต้องตามความเป็นจริง และหากมีคำบรรยายควรชัดเจนเหมาะสมตามความมุ่งหมายของการสอน
6. คำบรรยายและภาพควรอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมกับเนื้อหาของภาพ¹

การใช้สไลด์ประกอบการสอน

ก่อนที่ผู้สอนจะใช้สไลด์ประกอบการสอนนั้น ควรมีการเตรียมความพร้อมหน้า เพื่อให้การใช้สไลด์ประกอบการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้คือ

1. ทั้งวัตถุประสงค์ของบทเรียนที่จะทำการสอนและสำรวจดูว่าจะใช้สไลด์ประกอบการสอนในชั้นตอนใด จึงจะช่วยให้การสอนนั้นสมบูรณ์ จำนวนที่จะใช้ประกอบการสอนนั้น ๆ มีกี่แผ่น เป็นต้น
2. ตรวจสอบสภาพทั่วไปก่อนทำการสอน เช่น

¹ Carlton W. H. Erickson, Administrating Audio - Visual Services, p. 146.

- 2.1 ตรวจสอบวัสดุแต่ละเฟรมว่าจะต้องอธิบายอะไรจากสไลด์นั้น ๆ แลวนำมาบันทึกย่อ ๆ ลงในบัตรขนาด 3" x 5"
- 2.2 จัดเรียงสไลด์ตามลำดับภาพก่อน-หลัง
- 2.3 เตรียมสถานที่ฉาย ติดตั้งจอรับภาพ เครื่องฉาย จัดระยะระหว่างจอและเครื่องฉายให้เหมาะสม แล้วทดลองปรับระยะความชัดของภาพ
- 2.4 จัดสภาพที่นั่งของผู้เรียนให้เหมาะสม
- 2.5 ตรวจสอบแสงสว่าง ม่านกันแสงป้องกันแสงสว่างตกลงบนจอ
- 2.6 ตรวจสอบบรรยากาศภายในห้องฉายสไลด์ เพราะถ้าอากาศถ่ายเทไม่ดีบทเรียนจะมีค่าน้อยลง

2.7 ตรวจสอบความคมชัดของภาพอีกครั้งก่อนการสอนจริง

3. การใช้สไลด์ประกอบการสอนให้ได้ผล ควร มีแผนการสอนดังต่อไปนี้

3.1 การเตรียมนักเรียน ในห้องเรียนก่อนฉายสไลด์ ครูควรชี้แจงถึงปัญหาและเร้าความสนใจ โดยอธิบายถึงประโยชน์จากสิ่งที่นักเรียนดู จุดสำคัญและบอกให้ทราบว่าจะทดสอบหลังการเรียนแล้ว

3.2 สไลด์ที่ฉายควรปรากฏภาพบนจอนานพอสมควร แต่ไม่ควรเกิน 2-3 นาที เพราะสีของสไลด์เมื่อถูกความร้อนอาจจางได้ แก้ไขได้โดยการใช้ฟิล์มช่วย และควรเตรียมไม้สำหรับชี้ภาพไวด้วย

3.3 เมื่อจบบทเรียนเนื้อหาจากสไลด์และกิจกรรมควรสัมพันธ์กันและถ้ามีการฝึกทักษะ เช่น การอภิปรายก็ควรให้มีในเวลานั้น เพื่อจะได้อธิบายที่ค้นคว้าที่ **ได้จากบทเรียน**

3.4 มีการทดสอบเมื่อจบบทเรียน และครูควรบันทึกข้อผิดพลาดไว้อย่างละเอียด

3.5 ทบทวนบทเรียน แล้วควรมีการแก้ไขข้อผิดพลาดจากการทดสอบโดยฉายสไลด์ให้ดูอีกหน¹

สไลด์เทปเสียง

สไลด์เทปเสียง คือภาพโปร่งใสใ้กรอบขนาด 2" x 2" เป็นภาพที่เกิดจากการถ่ายภาพด้วยกล้องถ่ายภาพ โดยใช้ฟิล์มรีเวอร์ซัล (Colour Reversal Film) เบอร์ 135 ถ่ายทำเป็นเรื่องราวตามลำดับเนื้อหา และมีคำบรรยายภาพซึ่งบันทึกลงในเทปบันทึกเสียงขนาด $\frac{1}{4}$ นิ้ว มีเสียงประกอบสไลด์และเทปซิงโครไนซ์ (Synchronize) โดยใช้เครื่องซิงโครไนซ์เซอร์ (Synchronizer) ต่อเข้ากับเครื่องฉายสไลด์และเครื่องบันทึกเสียง เมื่อนำเครื่องข้อมทั้งชุดนี้ไปใช้ฉายสไลด์ที่ปรากฏบนจอ จะมีเสียงบรรยายเนื้อหาประกอบที่สัมพันธ์สอดคล้องกับภาพ เมื่อเสียงบรรยายสำหรับภาพหนึ่ง ๆ หมดไป ภาพจะถูกเปลี่ยนโดยอัตโนมัติตามสัญญาณที่ซิงโครไนซ์ไว้แล้ว ต่อจากนั้นเสียงบรรยายจะบรรยายประกอบภาพใหม่ต่อไป¹

กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอน

กลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง วิทยาการที่ว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์ของคนในกลุ่ม และกระบวนการในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งครอบคลุมถึงองค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องกลุ่มมนุษย์ พฤติกรรม การแก้ปัญหา การตัดสินใจ ตลอดจนการพัฒนาตนเอง²

กระบวนการ คือ วิธีการหรือสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงและความเป็นอย่างที่เป็นไปตามระยะเวลา

¹ ทัศนีย์ มานะพันธ์นิยม, "การสร้างสไลด์เทปเสียงสำหรับการสอนเป็นรายบุคคล วิชาการผลิตภาพยนตร์การศึกษา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 10.

² หน่วยพัฒนาคณาจารย์, เอกสารประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการฝึกดูสัมพันธ์และการรับรู้ (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 1.

ฉะนั้นการนำกระบวนการกลุ่มมาใช้ในห้องเรียนนั้นก็คือ การให้นักเรียนร่วมกันเรียนเป็นกลุ่มโดยศึกษาเนื้อหาตามหัวข้อ หรือศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทั่วไป เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นให้แกกัน การเรียนเป็นกลุ่มนี้ จะต้องเป็นการเรียนในกลุ่มเล็กไม่เกิน 12 คน เพราะการเรียนในกลุ่มเล็กจะทำให้นักเรียนใกล้ชิดกันเอง รู้จักกันมากขึ้น กล่าวที่จะแสดงออกอย่างเปิดเผย รู้จักพัฒนาความคิดของตนเอง ฉะนั้นการเรียนแบบกระบวนการกลุ่ม จึงทำให้เป็นการเรียนที่มีลักษณะเป็น "การเรียน " ที่แท้จริงมากกว่าการสอนหรือบอกกล่าวให้นักเรียนแต่เพียงอย่างเดียว

ลักษณะการเรียนรู้โดยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การเรียนรู้โดยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนจะเข้ามาจับภาพและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่เสมอ โดยผู้เรียนจะไม่อยู่ในฐานะผู้ฟังอย่างเงิบ ๆ เพียงอย่างเดียว แต่จะอาจเป็นผู้คิดค้นแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนด้วยตนเอง จึงผลของการเรียนรู้จะเกิดจากตัวของผู้เรียนเอง

2. ครูทำหน้าที่เป็นเพียงผู้จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน และคอยช่วยประสานงานให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น อาจถือได้ว่าครูก็อยู่ในฐานะผู้เรียนคนหนึ่งด้วย

3. การเรียนรู้ไม่ได้เกิดจากครูเพียงคนเดียว ทุกคนในกลุ่มจะเป็นแหล่งที่มาของความรู้โดยทุกคนจะมีส่วนในการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ดังนั้นการเรียนรู้ของกลุ่มจะมากหรือน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของสมาชิกในกลุ่ม

¹โยยาวภา เดชะคุปต์ "ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 16 - 66.

4. การเรียนรู้มีความหมายต่อตัวผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจในสิ่งที่เรียนอย่างถ่องแท้ด้วยตนเอง ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการและประสบการณ์ของแต่ละกลุ่ม

5. การเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มจะเป็นการเรียนรู้ใน 3 ลักษณะ คือ การเรียนรู้เรื่องของตนเอง การเรียนรู้เรื่องของสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม และการเรียนรู้เรื่องของกลุ่ม ซึ่งวิธีการที่จะให้ผู้เรียนบรรลุทั้ง 3 ประการนี้ได้ ต้องอาศัยการใส่ใจของสังเกตุแก่กันอย่างจริงจัง ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการปรับปรุงพฤติกรรมและบุคลิกภาพของแต่ละฝ่ายได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

ลำดับขั้นของการเรียนการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ลำดับขั้นของการเรียนการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ด้วยกัน 4 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
2. ขั้นค้นพบ เมื่อนักเรียนได้มีส่วนร่วมโดยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองแล้ว เขาจะเกิดความรู้สึก และเกิดความเข้าใจด้วยตนเอง
3. ขั้นวิเคราะห์ เป็นขั้นสำคัญที่สุด คือให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงสิ่งที่ได้กระทำลงไป โดยครูจะตั้งคำถามว่า อะไร ทำไม และอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรวบรวมสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านความรู้และการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ให้รวมกันเขาเป็นจุดเดียว
4. ขั้นการนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้กับตนเองและผู้อื่น เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง คือสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้กับตนเองและผู้อื่นได้

บทบาทของครูผู้สอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ครูจะเป็นเพียงผู้ประสาน หรือนำกลุ่มมากกว่าเป็นผู้บอกวิชา ครูจะต้องเป็นผู้ฟังมากกว่าพูด ถามมากกว่าตอบ ประสานงานมากกว่าบังคับ และกระตุ้นให้ผู้เรียน

1. มีความเป็นกันเอง และมีความเห็นอกเห็นใจนักเรียน
2. ถ้าผู้สอนของครูลดลง ครูจะให้คำแนะนำช่วยเหลือ เมื่อนักเรียนต้องการ
3. เขาใจปัญหาความต้องการ จุดมุ่งหมาย แรงจูงใจ และทัศนคติของนักเรียน
4. ให้ความสำคัญและกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการแสดงออกซึ่งความคิดอิสระ และความสามารถของนักเรียนแต่ละคน
5. ครูเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ประสานงาน ในกระบวนการในกลุ่มเป็นไปด้วยดี และไม่ถือเอาการตัดสินใจของครูเป็นใหญ่

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การจัดประสบการณ์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยวิธีกระบวนการกลุ่ม ครูผู้สอนอาจเลือกกิจกรรมอะไรก็ได้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา และสามารถสร้างประสบการณ์ให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ควรนำมาจัดการเรียนการสอนนั้นได้แก่

1. การอภิปรายกลุ่ม
2. การแสดงบทบาทสมมติ
3. การเล่นเกม
4. การตั้งคำถาม
5. การบรรยายเป็นบางส่วน
6. การจัดสภาพให้คล้ายกับของจริงโดยสร้างสถานการณ์ขึ้น

รายการวิทยุประเภทละคร

อิทธิพลของวิทยุกระจายเสียงที่มีต่อเด็ก

ในปัจจุบันเมืองไทยมีสถานีวิทยุกระจายเสียงมากกว่า 200 สถานี มีการจัดรายการต่าง ๆ มากมาย ประกอบกับวิทยุกระจายเสียงมีคุณลักษณะเด่นที่สามารถเข้าถึง

ผู้ฟังได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงทำให้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อผู้ฟังเป็นอย่างมาก และอิทธิพลดังกล่าวไม่ได้มีผลต่อเด็ก ต่อเยาวชน เท่านั้น แต่ยังมีผลต่อผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งผู้ใหญ่เหล่านี้ก็เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อเด็กเช่นกัน ฉะนั้นจึงเรียกได้ว่าสื่อมวลชนวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีอิทธิพลสองชั้นนั่นเอง วิทยุกระจายเสียงมีอิทธิพลต่อผู้ฟังหลายด้าน ดังนี้คือ

1. อิทธิพลที่มีต่อการใช้เวลาของผู้ฟัง นักการศึกษาและพ่อแม่ผู้ปกครองต่างมีปัญหาคือในเรื่องเกี่ยวกับการที่เด็กมักใช้เวลาว่างไปในการฟังวิทยุกระจายเสียง หรือดูโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะเด็กบางคนไม่ทราบว่าจะทำอะไรดีกับเวลาที่มียุ่ ดังนั้นจึงใช้เวลาเป็นชั่วโมง ๆ ในการฟังวิทยุกระจายเสียง หรือดูโทรทัศน์ ซึ่งผู้ปกครองอาจช่วยได้ โดยหางานอดิเรกให้เด็กทำ โดยพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย¹ ด้วยเหตุนี้รายการวิทยุกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ จึงควรตระหนักในเรื่องการจัดรายการให้มีความเหมาะสม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้ฟัง ได้รับสิ่งที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อชีวิต

2. อิทธิพลที่มีต่อการพัฒนาบุคลิกและพฤติกรรมของเด็ก ถ้าจะพิจารณากันแล้ววิทยุกระจายเสียงเป็นเพียงองค์ประกอบอย่างหนึ่งเท่านั้นที่มีผลต่อบุคลิกและพฤติกรรมของเด็ก แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของเด็กนั้นเกิดจากการสังเกต และการเลียนแบบ ในช่วงแรกที่เด็กเกิดเด็กจะเลียนแบบจากผู้นอนที่อยู่ใกล้ตัว เช่น พ่อ แม่ เป็นต้น เมื่อเด็กโต สังคมเด็กจะขยายกว้างขวางมากขึ้น บุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ จะมีอิทธิพลให้เด็กเลียนแบบ เช่น อาจจะได้เลียนแบบจากผู้ที่เด็กชื่นชอบซึ่งอยู่ในแวดวงของเด็ก หรือเลียนแบบจากสิ่งต่าง ๆ การกระทำของตัวละคร และอื่น ๆ ที่เด็กได้รู้จักทางวิทยุกระจายเสียง เป็นต้น ดังนั้นในการจัดทำรายการ ผู้จัดทำรายการจึงควรคำนึงถึงเรื่องนี้ และนำเอา

¹ Sidonie Maststner Gruenberg, Pauline Rush Evans, and Frances Ullmann Dearmand, "Ready References to child Care and Guidance." The New Encyclopedia of child Care and Guidance,

ธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงของเด็กลงมาทำให้เกิดประโยชน์ในการทำรายการเพื่อเด็ก โดยมุ่งทำแต่ตัวอย่างที่ดีเท่านั้น

3. อิทธิพลที่มคอสรนิยมและคุณค่าในชีวิตของผู้ฟัง รายการวิทยุกระจายเสียงที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง คือ รายการที่ยกระดับนิยม ความรู้ และคุณค่าในชีวิตของเยาวชน และบุคคลทั่วไป โดยการสอดแทรกส่งเสริมค่านิยมที่ดีงามต่าง ๆ ไว้ในรายการวิทยุกระจายเสียง แต่ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ปรากฏว่า ผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงยังไม่ค่อยนึกถึงเรื่องนี้มากนัก จึงขาดความระมัดระวังในการจัดเสนอสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ อาทิเช่น การจัดเสนอนวนิยาย หากผู้จัดขาดความเข้าใจในเรื่องอิทธิพลของวิทยุกระจายเสียงที่มคอสรนิยมและคุณค่าในชีวิตของผู้ฟัง อาจทำให้เกิดผลเสียหายได้

ม.ด.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวว่า "นวนิยายที่ออกอากาศอาจสร้างปมค้อยให้แก่เยาวชนขึ้นได้ หรือให้คุณค่าชีวิตที่ไม่ดีประหลาด เช่น เป็นคนเห็นแก่เงิน นิยายที่มีเรื่องการแย่งมรดก ปมสำคัญในเรื่อง คือ การให้หรือไม่ได้มรดก เมื่อผู้ฟังได้ฟังเรื่องชนิดนี้บ่อย ๆ ความนิยมว่าคนที่ได้รับมรดกเป็นคนน่านิยมก็เกิดขึ้น เป็นคุณค่าแทนที่จะนิยมในทางที่ว่า ผู้ที่ไ้ไ้ไ้จากความยากไร้จนได้รับความสำเร็จในชีวิต ทำประโยชน์แก่สังคมเป็นผู้ที่น่านิยม คุณค่าการนิยมมรดกเกิดขึ้นโดยผู้จัดรายการไม่ได้เจตนา...." ซึ่งถ้าผู้ฟังเป็นผู้ใหญ่จะไม่ผลเท่าไรนัก เพราะยานโลกและมีประสบการณ์มาก แต่ถาเป็นเด็กก็อาจเกิดการสร้างค่านิยมที่ผิด ๆ ได้ ฉะนั้นจึงควรระวังในการจัดรายการ โดยเฉพาะรายการบันเทิงนั้นอาจกล่าวได้ว่า มีอิทธิพลเกี่ยวกับคุณค่าชีวิตยิ่งกว่ารายการประเภทอื่น เพราะคนตั้งใจฟังต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลาานกว่ารายการประเภทอื่น"¹

¹ม.ด.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "การใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์แก่เยาวชน" การสัมมนาแห่งชาติว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เรื่องการส่งเสริมรายการให้มีคุณค่า (กรุงเทพมหานคร: กองเผยแพร่การศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, 2515),

4. อิทธิพลที่มีต่อภาษาและวัฒนธรรมไทย วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนทุกระดับฐานะ โดยเฉพาะเด็ก เพราะเป็นสื่อที่มีมากกว่าเมื่อเทียบกับหนังสือสำหรับเด็ก และเด็กที่จะมีโอกาสได้รับอิทธิพลจากหนังสือนั้น จะต้องเป็นเด็กที่อ่านหนังสือออกมีเงินซื้อหนังสือ หากเทียบกับโทรทัศน์แล้ววิทยุกระจายเสียงก็ได้เปรียบในแง่ที่ราคาถูกกว่า ดังนั้นวิทยุจึงเป็นสื่อที่มีบทบาทสำคัญ

โดยทั่ว ๆ ไปแล้ววิทยุกระจายเสียงนับเป็นสื่อมวลชนที่มีประโยชน์มาก หากผู้ฟังสามารถแบ่งเวลาและคนหารายการที่สาระเหมาะสม เช่น รายการส่งเสริมคุณคาทางการศึกษา การส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนรายการบันเทิง เช่น เพลงละคร ที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ผู้ฟังและรายการข่าว อภิปรายการทองเที่ยวหรือรายการอื่นใดก็ตาม ที่มีทั้งสาระและบันเทิงที่ดีสำหรับผู้ฟัง

แคลป์เปออร์ เป็นนักวิชาการท่านหนึ่ง ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า "บุคคลจะเลือกรับสารที่ตรงกับความสนใจความต้องการ และจะไม่รับสารที่ไม่ตรงกับทัศนคติหรือความคิดเห็นของตน"¹ ฉะนั้นในการจัดรูปแบบของรายการต่าง ๆ ทางวิทยุกระจายเสียง ผู้จัดย่อมมุ่งที่จะส่งสารไปยังผู้รับ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการที่จะทราบความสนใจของผู้ฟังที่เราต้องการจะส่งสารไปถึง เพื่อให้สารที่ส่งไปนั้นถูกใจ และทำให้ผู้รับรับสารนั้น ๆ ในการจัดเสนอรายการทางวิทยุกระจายเสียง ผู้จัดสามารถเสนอรายการต่อผู้ฟังในรูปแบบต่าง ๆ กัน

ละคร ก็เป็นรูปแบบของรายการอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้ฟังนิยมฟังกันมาก ถึงละครนี้สันนิษฐานกันว่ามีจุดเริ่มต้นเมื่อมนุษย์เริ่มรู้จักการติดต่อสื่อสารกันและกัน แก้ว อัจฉริยะกุล

¹ Joseph T. Klapper, The Effects of Mass Communication
(U.S.A: The Free Press, A Corporation, 1960), p. 50.

ใ้ให้ความหมายของละครว่า "คือศิลปะของการแสดงออกประเภทหนึ่งด้วยกวียา ท่าทาง
 คุยวาวจา คุยเพลงหรือดนตรี หรือคุยทุกอย่างร่วมกัน และทั้งสามารถสร้างอารมณ์
 ความรู้สึกให้แก่ผู้ดู ผู้ฟังไว้ด้วย"¹ โดยการเสนอเรื่องราว และเนื้อหาของรายการ
 ประเภทนั้นควรจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคม เนื่องจากมนุษย์เราต้องอยู่ร่วมกันในสังคม
 จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้เรื่องของสังคม และถ้าหากผู้ฟังเป็นเด็กหรือวัยรุ่น เนื้อหา
 ของเรื่องก็ควรที่จะส่งเสริมให้เด็กมีความเคารพต่อพ่อแม่ เคารพกฎหมายของสังคม
 รักษาศีลธรรม ไม่เป็นรายการที่ก่อให้เกิดความรู้สึกสยดสยอง หวาดเสียว ทารุณ
 หรือรายการที่เกี่ยวข้องเรื่องเพศ ควรจะเป็นรายการที่สร้างสรรค์ บุคลิกภาพและส่งเสริม
 สุขภาพ² นอกจากนี้ อาจารย์รัญจวน อินทรกำแหง ยังได้กล่าวถึงความสนใจของเด็ก
 วัยรุ่นไว้ว่า วัยรุ่นเริ่มเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมีความสนใจ ความต้องการ และรสนิยมของตนเอง
 เริ่มสนใจกับชีวิตอย่างผู้ใหญ่ สนใจกับเรื่องของโลก ของสังคม และปัญหาส่วนตัวต่าง ๆ³
 ไม่เฉพาะวัยรุ่นเท่านั้น ผู้ฟังรายการทางวิทยุหรือฟังจากเทปบันทึกเสียงนั้นไม่ว่าจะมีอายุ
 เท่าใดก็จะมีระยะสนใจใกล้เคียงกับเด็กวัยรุ่น เพราะตามธรรมชาติแล้วคนเราไม่ค่อยเจริญ
 ขึ้นกว่าวัยรุ่นเท่าใดนักทางสมองและทางจิตใจ⁴ แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าละครเรื่อง

¹โรงเรียนการประชาสัมพันธ์, "เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรเจ้าหน้าที่
 จัดรายการวิทยุพิเศษ 5," (อค์สำเนา).

²Philippe Bauchard, The Child Audience (Paris: UNESCO 1952),
 p. 112.

³รัญจวน อินทรกำแหง, "ความสนใจในการอ่านของเด็กเล็ก," วรรณกรรม
 สำหรับเด็กและวัยรุ่น, หน้า 60 และ 66.

⁴ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, การใช้ออมวรณ์ให้เป็นประโยชน์แก่เยาวชน,
 หน้า 194 - 196.

นั้น ๆ จะมีเนื้อหา ตลอดจนการดำเนินเรื่องสนุกสนานเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าระยะเวลาในการเสนอรายการยาวเกินไปก็อาจทำให้ผู้ฟังเบื่อหน่ายและอาจจะไม่ได้ประโยชน์ใดเลยจากการฟังครั้งนั้น ฉะนั้นระยะเวลาของรายการควรใช้ประมาณ 50 นาที ถึง 1 ชั่วโมงต่อเรื่อง จะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังไว้ โดยจัดให้มีเรื่องต่าง ๆ เปลี่ยนไปมิให้ผู้ฟังเบื่อ

ฟิลิปป์ โบชาร์ด ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องของช่วงระยะเวลาในการจัดรายการสำหรับเด็กว่า รายการใด ๆ ที่จัดขึ้นสำหรับเด็กวัยรุ่นนั้นไม่ควรนานเกิน 25-30 นาที ถ้าเป็นรายการที่จัดขึ้นสำหรับเด็กเล็ก ๆ นั้นควรยาว 15 นาที และถ้าหากใช้เวลามากกว่านั้นก็จะต้องพยายามทำให้เกิดความรูสึกต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้¹

ฉะนั้นกล่าวโดยสรุปแล้วการจัดรายการต่าง ๆ ส่วนใหญ่ควรยาวประมาณ 30-60 นาที เท่านั้น เพราะเป็นช่วงความยาวที่เหมาะสมในการรับฟังของคนทุกวัยตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถรับรู้สารที่ฟังได้ที่สุด

ละครวิทยุ หรือเทปละครวิทยุ ถือเป็นรายการวิทยุประเภทหนึ่งซึ่งมีคุณค่าเข้าถึงผู้ฟังได้ทุกเพศทุกวัย รวมทั้งการให้สาระประโยชน์ ตลอดจนแง่คิดคติธรรมต่าง ๆ ได้ด้วย โดยผู้จัดหรือผู้ผลิตรายการ จะต้องคำนึงถึงเนื้อหาสาระที่จะให้แก่อผู้ฟังและช่วงเวลาในการนำเสนอที่เหมาะสม จึงจะทำให้ละครนั้น ๆ มีคุณค่า ในปัจจุบันละครที่ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงมีด้วยกันหลายคณะหลายเรื่องในวันหนึ่ง ๆ แต่ยังไม่ค่อยมีบทบาททางการศึกษามากนัก ซึ่งแท้ที่จริงแล้วในละครบางเรื่อง อาจใช้ประกอบการศึกษาในฐานะเป็นบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง หรืออื่น ๆ ก็ได้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความคิดกว้างขวางยิ่งขึ้น หรืออาจจะใช้เป็นตัวกระตุ้นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้หลังจากที่ได้ฟังแล้ว